

SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI

Jaworska Genowefa.....

T: K-259/259 Pom.....

Ymowocław WSK.....

I./1. Relacja

k. 13 s. 1-17

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora

II. Materiały uzupełniające relację

k. 11 s. 1-13

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r.

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945)

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945

III./5. Inne

IV. Korespondencja

1) dot. G. Jaworskiej k. 4 s. 1-5

V. Nazwiskowe karty informacyjne

k. 21

VI. Fotografie

dwie ikomografii

1/1. Relacja - Jaworska Genowefa

1. Relacja o poległej Genowefie Jaworskiej,
zob. A K z Smoroczana, napis, oryg. k. 3 s. 1-3
2. Sprawa Genowefy Jaworskiej - domnie-
mania E. Zawackiej 1, 1983 - rękop. oryg. k. 1 s. 4-5
3. Domniemania co do obsady Imp.
Włodzawki i Smoroczana, notatki E. Za-
wackiej, rękopis, oryg. k. 1 s. 6-7
4. Informacja o Genowefie Jaworskiej
spowodowana w oparciu o opr. 50 lat
PCK w Smoroczaniu autorstwa
J. Aleksandrowicz, napis k. 1 s. 8
5. Biogram - relacja autorstwa E. Zawackiej(?)
z odręszynami dopiskami i poprawkami,
napis k. 5 s. 9-13
6. Biogram - relacja autorstwa
Elżbiety Zawackiej, napis k. 2 s. 14-17

zapisując na zwykłych kartkach potrzebne lekarstwa, które honorowali i na które sprzedawali lekarstwa Polacy zatrudnieni w przejętych przez Niemców aptekach. Koło zbierało też środki pieniężne, lekarstwa, odzież i żywność, którą rozdzielano następnie dla jeńców, więźniów i ich rodzin polskich potrzebujących pomocy. w 1943r. Koło zorganizowało kurs dla sanitariuszek. Szkolenie prowadzono w dwóch grupach : w mieszkaniu rodziny Pankau przy ul. Nowotki - obok narożnego domu przy ul. Nowotki i ul. Dworcowej, w którym mieści się obecnie restauracja "Metalowiec" i w mieszkaniu rodziny Jaworskich przy ul. Panny Marii 17 /dzisiejszej ul. Feliksa Dzierżyńskiego go/.

Jedną grupą kierowała ^{Genowefa} Eugenia Jasińska z zawodu pielęgniarka, a drugą Genowefą Jaworską. Druga grupa, do której należały między innymi Henryka Borszewska i Janina Sadowska, nie tylko zajmowała się szkoleniem sanitarnym, ale dodatkowo prowadziła nielegalnie nauczanie dzieci polskich. Fachowych wskazówek w nauczaniu udzielali im między innymi mgr Bronisław Sadowski i mgr Zenon Kopeć, którzy też prowadzili nielegalne nauczanie dzieci polskich.

Kierowniczką nielegalnego Koła Polskiego Krzyża /czy - jak ją tytułowały współtowarzyszki - komendantka/ Genowefa Jaworska pochodziła z rodziny robotniczej. Jej ojciec Franciszek Jaworski pracował w Zakładach Sodowych i dzisiaj jako emeryt mieszka w Inowrocławiu, a matka Maria, z domu Michalska, zajmowała się pracą domową i wychowaniem dzieci.

Genowefa Jaworska urodziła się 29. grudnia 1914r.. Po ukończeniu 7 lat uczęszczała do szkoły ćwiczeń przy Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Inowrocławiu, w którym później /w 1933r./ zdobyła maturę i kwalifikacje nauczycielki. Pracy jednak w charakterze nauczycielki z powodu bezrobocia nie mogła otrzymać i przez cały rok pracowała bezpłatnie w miejscowym starostwie powiatowym, gdzie obiecywano jej płatną posadę biuralistki, ale i do tego nie doszło. Następnie Genowefa Jaworska pracowała w charakterze nauczycielki w prywatnym domu w Trzcianach koło Chojnic. Niestety i ta praca trwała tylko jeden rok. Nową pracę Genowefa Jaworska znalazła sobie w Hrubieszowie, w województwie lubelskim, w tamtejszym pułku ułanów w charakterze pracownicy świetlicy wojskowej. Pracując w świetlicy uczyła niepiśmiennych żołnierzy czytania, pisania i umiłowania kraju ojczystego. Później jednak z powodu tęsknoty za rodziną i swoim miastem zrezygnowała z tej pracy. w 1938 r. Genowefa Jaworska znawu pracuje w charakterze nauczycielki domowej w Bydgoszczy, -

w rodzinie polskiego adwokata, a w 1939r. /do wybuchu wojny/
w Bibliotece Miejskiej w Bydgoszczy.

W czasie okupacji od 1940r. Genowefa Jaworska zatrudniona była w urzędzie gminnym Inowrocław-Wschód, z początku w Inowrocławiu, a później w pobliskim Jacewie. Jednocześnie Genowefa Jaworska prowadziła nielegalne nauczanie dzieci polskich w prywatnych domach, i włączyła się w nurt polskiego ruchu oporu przeciw okupantom hitlerowskim. Zorganizowała ona nie tylko nielegalne koło Polskiego Czerwonego Krzyża, ale utrzymywała kontakty z nielegalnymi organizacjami polskimi działającymi w Inowrocławiu i na terenie Generalnej Guberni. Przedstawiciele tych organizacji często odwiedzali ją w mieszkaniu rodziców przy ul. Panny Marii 17. Pracując w Urzędzie gminnym Genowefa Jaworska miała dostęp do drukowanych niemieckich formularzy na dokumenty osobiste i przepustki, tak zwane "Passierscheiny", które przekazywała nielegalnym polskim organizacjom i Żydom. Służyły one do sporządzenia fałszywych dokumentów i przepustek ludziom poszukiwanym przez policję hitlerowską. Działalność ta trwała przez dłuższy czas. Wreszcie policja jednak trafiła na jej ślady i 6 grudnia 1943r. Genowefa Jaworska została aresztowana w miejscu pracy w Jacewie i uwięziona w obozie na Błoniach w Inowrocławiu. Natychmiast policja niemiecka przeprowadziła szczegółową rewizję w mieszkaniu, lecz nie znalazła dowodów obciążających, chociaż formularze "Passierscheinów" były schowane za piecem przez matkę Genowefy Jaworskiej, którą też aresztowano i osadzono w obozie na Błoniach.

W czasie śledztwa Genowefa Jaworska była poddawana ciężkim torturom i nieraz traciła przytomność. Broniąc się przed dalszymi badaniami zaczęła symulować utratę mowy i bezwład nóg i rąk. O symulacji tej wiedziały tylko współwięźniarki, z którymi porozumiewała się w nocy podczas nieobecności dozorczyń w salach obozowych. Jednakże badania były kontynuowane aż do 22 czerwca 1944r. W dniu tym Genowefa Jaworska została załadowana na samochód, wywieziona za miasto i zastrzelona.

W międzyczasie, 7 marca 1944r. zostały aresztowane i osadzone w obozie na Błoniach współpracowniczki Genowefy Jaworskiej, członkinie nielegalnego Koła PCK w Inowrocławiu: Danuta Bakowska, Henryka Borszewska, Krystyna Derech, Eugenia Jasińska, Stanisława Ludkowska, kuzynki Kinga¹ Barbara Polakówny, siostry Anna i Ewa Pankau, Stefania Rutkowska, siostry Janina i Jadwiga Sadowskie, Maria Kopeć, Eufemia Wojtałak i inne. Otrzymały one wyroki skazujące na osadzenie w obozie do 7.IX.1944r.

Sprawa Genowefa Jaworskiej
(domniemania z Zawady z 1983)

WSK u Inspektoratowi zostało zorganizowane przez
kierownika WSK w Katowicach Henryka Kowalskiego "Kowalski"
Była ona w kontakcie z "Gefem" WSK Kępczyński - PTK
w tym czasie była mistrz PTK (via Andryj)
Wobec braku w kontaktach z Pomocą Sędzią WSK Rę
prezenta "Kowalski" która regularnie ^{przebiegała} była w
miejscu WSK. Nie wiadomo kiedy (to był rok 1941/2?)
W związku z tym była w kontakcie z d. chor. PTK
w Katowicach - w tym czasie z Sprawy, inżynier - Prace
a więc "Gefem", "Kowalski" Kępczyński, "Andryj"
i Kępczyński, następnie Andryj

Faktem to wówczas organizacja została, Kowalski miał
również dobre funkcje i to w strukturach
Grupy "PTK" z siedzibą w Poznaniu. Grupa ta
została zorganizowana od wstępnego z powołaniem
z Zawady przez H. Kowalskiego i M. Kowalską
(Kowalska z z.). H. Kowalski był w kontakcie
z M. Kowalską. Była to praca wypracowana

Kowalski miał kontakt z terenowymi
b. instruktorami PTK. Kowalski kontakt z H. Guł
w Warszawie - organizacja je Rydzka i H. Gwoździński
w Górnym Śląsku. Pomocnikiem je i nadlat
zadaniem, wyznaczając punkt kontaktowy
(ul. Dworkowa). Meldunki ^{WSK} były także bezpośrednio
do Katowic, nie same przez Jankę i Kowalski.

Ważne było również otrzymanie zadania wypracowania
Samotnie i tymczasem
Lena spowodowała (pośrednio) zorganizowanie
dobrej części Grupy, w tym czasie G. Jaworski, która
była ^{była} Kowalski i mistrz PTK i z z.

Ta prawdopodobnie później miała kontakt z Ken-
tact z kierownictwem ^(Kowalski) i z Kowalski
z jego strony ^(od 1941/2)

struktura
wymiaru wtencu pamiastki PAK zwoty zuzny
Zostala ona pzeharana 0.5 kg i z ramu tazy
baldnistu objadret ruzi z kame srodki, Ryzarod-
(w inowroctwie "Zoske")

Wzrostacy Rost on w Marstey i 2. krosku w
kucowroctwie, Gabcie zapomnyjet jedy i kaly do
stusly wywiad. (Ktoz wamy jny popyndio w koubaku z Marstey
Zoske pzedobrot hny jako Gabcie Marstey)

Wobecny krosku 1943 w exam sledstwa wyprzet
nie PAK, m m Marstey Marstey, ktore byly
awort 3 8 43. i wyprzet do Pamiastki
Pamiastki chowmego sledstwa mi zolowadze rapet pro
oswiescel up inowroctwa.

Gle tamnowski pzedet dny adalwio pzoobobowdy.

Popyndet do inowroctwie ^{X 2 43} ^{by jacy} w charakteru ofiura

PAK. Nie pot zwet w dlozamu do jedy i
kaly (ktore pzeu zapomnyjet), Gabcie pzoobobio.
Jako dlozot do Gabcie jony w dlozamy (po ty kony mi
byla w koubaku z Marstey). Gabcie zamet no-
wate go w kony woz.

Tamnowski w dlozamu zwet wprzet Gabcie w
wzroctwie w dlozamy wyznio Gabcie kony
awortowany ch ^{viii} 43 (w zwroctwie z PAK) ^{Gabcie}

Gabcie mi cto zamet do Zoski - byt woz
apowadnita go po kony ach i zwoty akowach
(apowadniti dny awort Ryzaroda)

okno X-XII
obraz wozam
do akowach
Gabcie pzoobobio
Gabcie?

- Wzrostacy wozam
- Marstey 3 8 43, krosku "Zoske"
- Gabcie 6 14 43
- Ryzarod awort 26 2 43 ^{XII}
- Sadlowki 25 8 i 2 1 43
- awort PAK 15 3 43 ^{23 11}
- "Form i dny 27 26 - 300 woz
- awort 404 Formaly

W dlozamy
Zoski X

Commemorative inscription to the locality of Inowrocław and Witostawek

Masp Witostawek

obc. Witostawek

1941 J. Głowacki, Hucelny
premiering do Gdyni

awant 20 44
wzrost do V

1942 J. Głowacki Kpt Krynicki
(O.R. - sekretarz) obc. Lipno

Poz - Głowacki
Kopyński

Rubin
awant 244

Kopyński
Awant 2 43
do Inowrocławia

obc. Rypin

obc. Międzyzdroje

Masp Inowrocław

obc. Inowrocław

1942 Kpt Kopyński
Kpt Krynicki

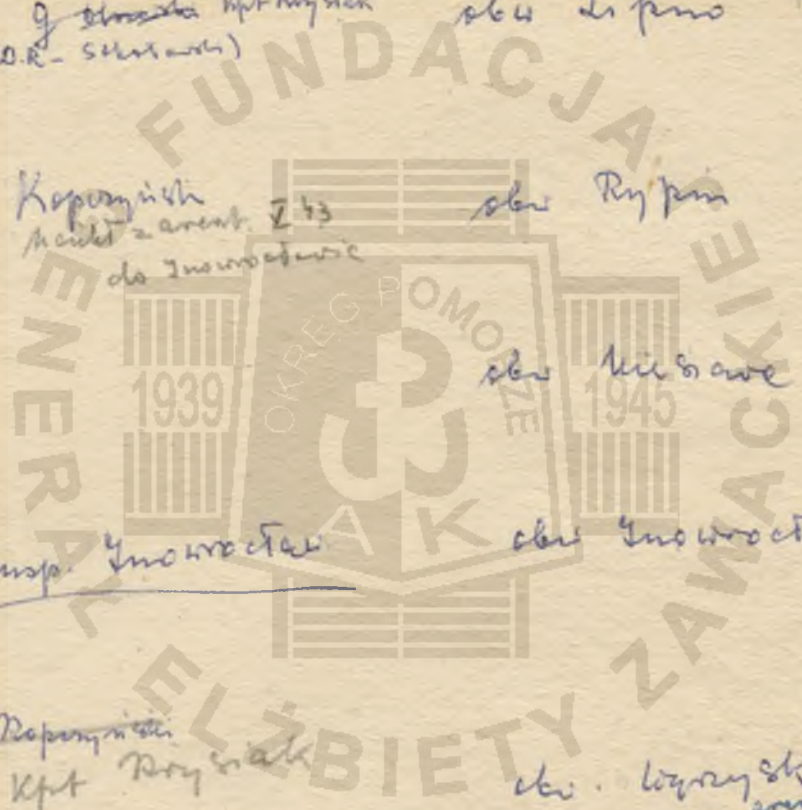
obc. Lipno
awant 242 i 243

obc. Świebów

obc. Międzyzdroje

obc. Żmierzyn

18 I 43 wojna Toruń, nie wolano wyjechać
Polski żołnierze i ich rodziny - wice dla wojny
grani 43
Kwiecie 1941 awant. -
... Rozm. - Awant. -
Kopernik
Początek wojny

Genowefa Jaworska

ur.29.12.1914r. - uczęszczała do szkoły ćwiczeń przy Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Inowrocławiu. W 1933r. uzyskała maturę i zdobyła kwalifikacje nauczycielki. Jednak z powodu bezrobocia nie mogła uzyskać pracy, pracowała więc bezpłatnie w starostwie powiatowym gdzie obiecywano pracę płatnej biuralistki, do tego jednak nie doszło. Potem pracowała jako nauczycielka w prywatnym domu w Trzciarach k. Chojnic - jeden rok.

Potem przeniosła się do Hrubieszowa w woj. lubelskim pracując w świetlicy wojskowej w charakterze nauczycielki ucząc niepiśmiennych żołnierzy zasad ~~przekazy~~ pisowni.

W 1938r. wraca do Bydgoszczy i pracuje jako nauczycielka domowa w rodzinie adwokata a w 1939r. pracuje w Bibliotece Miejskiej w Bydgoszczy. W czasie okupacji od 1940r. pracuje w urzędzie gminnym Inowrocław Wsch. prowadząc jednocześnie nielegalnie nauczanie - włączyła się ~~xxxxxxx~~ do pracy w ruchu oporu współorganizując PCK utrzymując kontakty z podobnymi organizacjami w GG, przedst. tej organizacji odwiedzali ją często w domu przy ul. P. Marii 17 - z urzędu gminy udawano jej się organizować dla celów konspiracyjnych przepustki które pomagały w ucieczce Żydom i innymi poszukiwanym osobom przez Niemców.

Dłuższy czas prowadziła tę działalność która w końcu została odkryta - w dniu 6.12.43r. została aresztowana i osadzona w obozie na Błoniach w Inowrocławiu. Rewizja nie odnalazła owych "passierscheinów" które były schowane za piecem przez matkę Genowefy - która też została aresztowana i osadzona w obozie.

W czasie śledztwa G. Jaworska była poddawana ciężkim torturom. Aby uniknąć dalszych przesłuchań, symulowała utratę mowy i bezwład nóg.

Nocą skrycie podczas nieobecności dozorczyń prowadziła ćwiczenia ruchowe. Mimo to, badano ją do 22.6.44r. w dniu tym została zabrana do samochodu wywieziona za miasto skąd już nie wróciła nigdy.

źródło: 50 lat PCK w Inowrocławiu - aut. J. Aleksandrowicz 1969r.

9

J a w o r s k a Genowefa /1914 - 1944 /, członkini sztabu Obwodu Inowrocław Armii Krajowej.

Genowefa Jaworska urodziła się 29 grudnia w Inowrocławiu jako córka robotnika Zakładów Sodowych ^{Solvay} Franciszka Jaworskiego i jego żony Marii z domu Michalska. Ukończyła w 1933 r. Żeńskie Seminarium Nauczycielskie w Inowrocławiu, gdzie należała do ochotniczego Hufca PWF /Organizacji Przystosowania Wojskowego Kobiet/. Z powodu bezrobocia wśród nauczycieli nie mogła otrzymać pracy w swoim zawodzie. Przez pewien czas udzielała prywatnie lekcji, następnie w ciągu jednego roku uczyła analfabetów w świetlicy Polskiego Białego Krzyża w Hrubieszowie a od r. 1939 do wybuchu wojny pracowała w Miejskiej Bibliotece w Bydgoszczy. Była członkinią Związku Strzeleckiego.

W czasie okupacji mieszkała z rodzicami w Inowrocławiu przy ul. Panny Marii 17. Od 1940 r. była zatrudniona jako pomoc zbiurowa w urzędzie gminnym Inowrocław-Wschód a później w pobliskim Jacewie.

Jaworska włączyła się od początku okupacji do samopomocy społecznej działającej wówczas samorzutnie, współdziałała w zbiórkach pieniędzy lekarstw, odzieży i żywności dla jeńców, więźniów i ich rodzin. Szczególną opieką był objęty pobliski obóz przejściowy Inowrocław-Błonie oraz grupy więźniów polskich, żydowskich i angielskich pracujących w różnych punktach miasta i okolicy. Jaworska uczestniczyła w tajnym nauczaniu dzieci, zrazu prowadzonym samorzutnie a od r. 1942 ujętym w formy zorganizowane przez Biuro Zachodnie przy Delegaturze Rządu R.P. na Kraj w Warszawie /E. Serwański, Wielkopolska w cieniu swastyki, Warszawa, 1970, s. 359/

Do konspiracji wprowadziła Jaworską w 1942 r. jej koleżanka Helena Grochowska z d. Krzymińska i odtąd stała się żołnierzem Armii Krajowej Obwodu Inowrocław.

✓ Dzieje ZWZ - AK Obwodu Inowrocław, okresowo będącego nawet siedzibą odrębnego inspektoratu inowrocławskiego, są dotychczas mało

skrytego przez parę inowrocław, Gubin i Bydż

zbadane a źródła fragmentaryczne i często sprzeczne. Warto podjąć próbę (w oparciu o badania własne autorki, ^{biogram} w pewnej mierze związanej z tymi dziejami) (ukazania działalności Jaworskiej na nieco szerszym tle. Wiadomo, że do połowy 1943 r. wchodził Inowrocław razem z inspektoratem Włocławek i Toruń w skład Podokręgu „Kujawy” Okręgu Pomorze ZWZ - AK. Akowcy szczebla dowódczego inspektoratu Inowrocław i Włocławek przeważnie zginęli, inni ze względu na obowiązującą tajemnicę konspiracyjną znali tylko poszczególne fakty.

Działalność samej Jaworskiej wiąże się z wojskową służbą kobiet /w skrócie WSK/ inspektoratu włocławskiego. Komórki WSK były tworzone w sztabach terenowych od początku 1942 r. Organizatorką służby kobiet na terenie Włocławka była jego mieszkanka, mgr Maria Nowicka /^{biologii} Marlena/, przedwojenna nauczycielka Liceum im. Królowej Jadwigi w Toruniu, instruktorka PWK w stopniu przewodniczki. Na polecenie Marii Wittek, przedwojennej Komendantki Naczelnej PWK a w czasie okupacji Szefa WSK w Komendzie Głównej ZWZ - AK, Nowicka podjęła organizowanie komórki włocławskiej WSK, obejmującej działy: sanitarny, łączności, wywiadu, gospodarczo-kwatermistrzowski oraz opieki nad jeńcami, więźniami i ich rodzinami. Późną wiosną 1942 r. Nowicka nawiązała kontakt z b. instruktorkami PWK w Inowrocławiu: Haliną Giełwanowską, Janiną Rychłowską oraz Heleną Grochowską, koleżanką Jaworskiej.

Jak to się wówczas często zdarzało, Nowicka była również, i to już od wiosny 1941 r., związana z komórką wywiadowczą Komendy Głównej w Warszawie, ^{swój zag} siedzibą w Poznaniu a działającą w środowisku b. instruktorek PWK. W związku z tym Nowicka zlecała zwerbowanym koleżankom inowrocławskim również ^{zażycia} (zażycia wywiadowcze komórki poznańskiej. W 1942 r. przysłała jako swego łącznika członka komórki poznańskiej kpt. Ryszarda L. /Zośka/. Ten dokonał aktu zaprzysiężenia najpierw Giełwanowskiej i Rychłowskiej, potem także Grochowskiej. Nie wiadomo czy zaprzysięgł także Jaworską, z którą był w kontakcie.

Helena Grochowska, otrzymawszy odpowiednie instrukcje od Nowickiej, razem z Jaworską zorganizowały zespół sanitarny w oparciu o grupę

11

młodzieży, zbierającej się w domu sióstr Ewy i [✓] Anny Pankau. Do zespołu tego weszło kilkanaście młodych kobiet, ^{Wśród nich co najmniej} wśród nich co najmniej ^{Kilka} było już poprzednio zaangażowanych w działalność A K. ^{Mianowicie} siostry Janina i Jadwiga Sadowskie, ^{Stefania Rutkowska, A Pankau} Maria Kopeć. Zespół używał kryptonimu PCF, kontynuował pracę po części poprzednio indywidualnie ^{gromadził} podjętą - gromadził leki i sprzęt sanitarny. Od wiosny 1943r.

rozpoczęto szkolenie sanitarne członkiń zespołu, po czym miały odbyć przeszkolenie wojskowe. Szkolenie sanitarne odbywało się w 2 grupach, którymi kierowały [✓] Jaworska i [✓] Grochowska, a zajęcia fachowe

prowadziła pielęgniarka Eugenia Jasińska i lekarz Izydor Sobecki. ^{Kilka zespołu} Inny zespół, do którego oprócz [✓] Jaworskiej i [✓] Grochowskiej należały [✓] Kopeć, [✓] Palak, [✓] Kunze m.in. Janina Sadowska i [✓] Stefania Rutkowska, organizowały pomoc więźniom ^{rodzinom ewakuowanym}. Nie ma danych na temat funkcjonowania zespołu łączności, wiadomo jednak, że [✓] Nowicka przesłała do [✓] Rychłowskiej instrukcję dotyczącą szkolenia konspiracyjnego łączniczek. W dziale wywiadu były czynne [✓] Giełwanowska, [✓] Rychłowska i [✓] Grochowska. Okresowo punktem [✓] pocz- [✓] towy tego działu mieścił się [✓] w pracowni naprawy futer, gdzie zatrudniona była [✓] Ferdynanda Jackowska /Wera/.

Niezależnie od działalności w ramach WSK, sporo członkiń było zaangażowanych w tajnym nauczaniu jak [✓] Genowefa Jaworska. [✓] Jaworska wyszukiwała również kwatery dla osób ukrywających się [✓] m.in. dla [✓] pewnego profesora z Poznania i dla wspomnianego wyżej [✓] kpt. - [✓] Zośki. [✓] Brały też udział w legalizacji. [✓] Mianowicie mając w swojej pracy zawodowej dostęp do formularzy i pieczętek [✓] znajdujących się w [✓] urzędzie gminnym, korzystały z nich i zaopatrywały potrzebujących w niemieckie dokumenty i przepustki.

Dnia ¹⁹⁴³ 3 maja została aresztowana we Włocławku przez poznańskie Gestapo [✓] Maria Nowicka. Łącznik [✓] kpt. Ł. - [✓] Zośka, aresztowany w kwietniu 1943 roku podobno w Królewcu, [✓] podał prawdopodobnie w śledztwie nazwiska i adresy niektórych członkiń komórki poznań-

m. m. Kowalski
skiej / Jesienią 1943 roku zjawił się ponownie w Inowrocławiu (bę-
dąc faktycznie więźniem) tam przez dziesięć dni był w kontakcie
z Jaworską i Grochowską, które darzyły go zaufaniem. Znikł w przed-

✓ dzień aresztowań, które w dniu ^{nocy 25} 26 X. 43r. Objęły sztab inowro-
cławski. Rola " Zośki " w tych aresztowaniach jest niejasna. Nie

*Przebieg T. Kop-
czyńskiego. Smutny
K. Kula młody Włoc-
ławek, który m-
ciwy, maturo-
wał przed areszto-
waniem z 5 V
43 r. do k-
m. m. K.*

aresztowano wówczas żadnej z czterech znanych mu poprzednio ko-
biet. Z dwiema, Giełwanowską i Rychłowską nie miał ostatnio kont-
aktu, Jaworską natomiast i Grochowską Gestapo pozostawiło na w-
olności, być może dla obserwacji. / Pozostaje to jednak w sferze
domniemań *peony dozwolona* *wiadomo, że kontakto-
wała się z B. Sa-
dowski i H. Dziubi*

Jaworska była już wówczas odpowiedzialną członkinią sztabu ino-
wrocławskiego nie tylko w zakresie WSK, miała też kontakty z ko-
mendą inspektoratu ^{inowro-} wrocławskiego. Komendant tego inspektoratu, mjr.
Jan Krysiak / ps. Janusz / mieszkając w Broniewie dość często prze-
bywał w Inowrocławiu. W dniu 6. XI. 1943 roku Jaworska została are-
sztowana, w grudniu również Jan Krysiak, po którego wyjechała eki-
pa inowrocławskiego Gestapo do Broniewa. Osadzono ich w obozie w

*Wypowiedź
zawieszona
po
Polskiej*

Błoniu, gdzie podczas ^{długotrwałego} śledztwa potraktowano ich okrutnie. *Wypowiedź
zawieszona
po
Polskiej*

7 marca 1944 roku zostało aresztowanych kilkanaście członkiń zes-
połu sanitarnego, które jednak - odpowiednio poinstruowane pop-
przednio - przyznały się jedynie do przynależności ^{do} rzekomego

*PCK aby ukryć
fakty, wzięli w
związanie i rezerwy od-
Krytyka w imię w-
troski o samych
ale opłako ukryte
papieru kłopotliwy.*

PCK, nie ujawniając przynależności do AK. Zostały przeważnie ska-
zane na obóz koncentracyjny a jedna z nich, Kinga Polak zmarła

w szpitalu w Strzelnie w 1944 roku zaraziwszy się w Błoniu szkar-
latyną. *Wobec poddania specjalnie ostrem śledztwu*

Jaworska, chcąc uniknąć tortur, umiejętnie symulowała utra-
tę mowy oraz bezwład nóg i rąk. *W nocy* *prozawiała* z zaufa-

nymi współwięźniarkami. Udało jej się wysłać " gryps ", że Gro-
chowskiej grozi aresztowanie i ta zdołała uciec ukrywszy się do

końca wojny we Włocławku. Dnia 22. VI. 1944r. Jaworską wywieziono
do pobliskiego lasu i tam została rozstrzelana. Matka jej Maria

Jaworska zmarła w Ravensbrück ^{10. XI. 44r.}

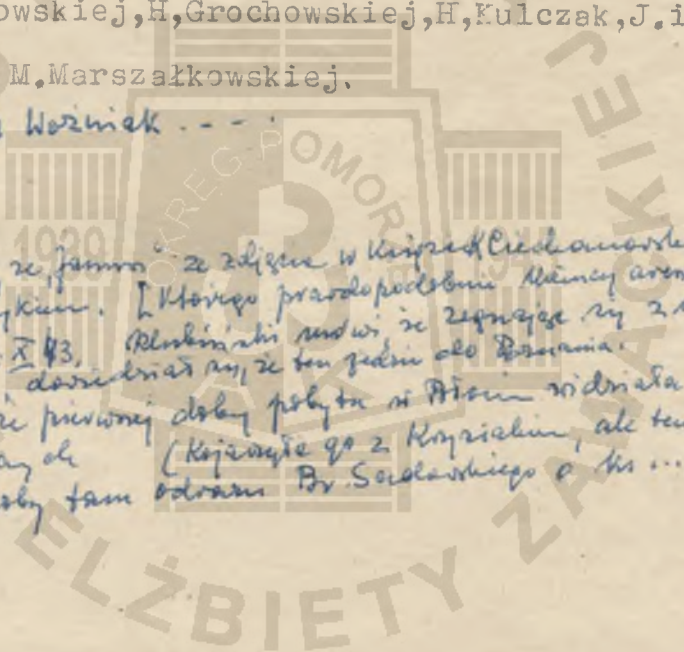
Jaworska była śmiałym, oddanym sprawie żołnierzem konspiracji. Charakteryzuje ją m. in. fakt / podany przez Grochowską /, że mimo inowrocławskich aresztowań w październiku ~~43r~~ 43r. z trudem udało się ją odwieźć od zamiaru natychmiastowego kontynuowania pracy WSK, m.in. od działalności w zespole sanitarnym.

Elżbieta Zawacka

- Literatura
- Aleksandrowicz J., 50 lat działalności PCK w Inowrocławiu, Inowrocław, 1969
 - Materiały do Słownika Biograficznego Uczestniczek Walk o niepodległość Polski, Warszawa, 1978
 - Relacje w zbiorach autorki: H. Giełwanowskiej, J. Rychłowskiej, H. Grochowskiej, H. Kulczak, J. i J. Sadowskich i M. Marszałkowskiej.

- W. Wozniak

→ z Klubu im. Sturca, ze wspom. ze zdjęcie w księce Cieszanowskiego s 140 może być Koperski Henryk. [Ktoś go prawdopodobnie skłamał aresztowali na Kwaternie w Koprzywni i wyciągnęli z niego 2 min. Koperski Koperski. Klub im. Sturca w Koprzywni, dawno nie widziałem go stojącego w biurze Kopski i podobał mi się ten fakt o Bismarcku. (Kopie go z Koprzywni, ale ten był aresztowany później) J. Sadowski, Sturca, ze pewnym doświadczeniem w Bismarcku. (chyba Wryca) Wzrost aresztowany ale tam od razu Pr. Sadowskiego o to ... (chyba Wryca) Gen. Sadowski pytał jakoby tam od razu Pr. Sadowskiego o to ... (chyba Wryca)

-7-

Jaworska Genowefa, ps "Genia" (1914 - 1944), członkini sztabu Obwodu AK Inowrocław.

Urodziła się 29 XII 1914 r. w Inowrocławiu jako córka robotnika Zakładów Sodowych Solvay Franciszka Jaworskiego i jego żony Marii z domu Michalskiej. W 1933 r. ukończyła Żeńskie Seminarium Nauczycielskie w Inowrocławiu, tam należała do ochotniczego Hufca Szkolnego PWK. Nie otrzymawszy pracy zawodowej z powodu bezrobocia wśród nauczycieli zajmowała się udzielaniem prywatnych lekcji, przez rok uczyła poborowych analfabetów w świetlicy Polskiego Białego Krzyża w Hrubieszowie a od 1939 r. do wybuchu wojny pracowała w Bibliotece Miejskiej w Bydgoszczy. Była instruktorką Związku Strzeleckiego.

W czasie okupacji mieszkała z rodzicami w Inowrocławiu przy ul. Panny Marii 17. Od 1940 r. datują się jej kontakty z konspiracją. Od kiedy była zatrudniona jako pomoc biurowa w Urzędzie Gminnym Inowrocław - Wschód, a potem w pobliskim Jacewie. Jaworska włączyła się od początku okupacji do samorządnej samopomocy społecznej uczestnicząc w zbiórkach pieniędzy, lekarstw, odzieży i żywności dla jeńców, więźniów i ich rodzin, szczególnie dla uwięzionych w najtrudniejszych warunkach w obozie przejściowym w Inowrocławiu - Błoniu, a także dla grup więźniów polskich, żydowskich i angielskich pracujących w różnych punktach miasta i okolicy. Jaworska uczestniczyła też w tajnym nauczaniu, początkowo samotrzutnie potem w zorganizowanym przez Biuro Zachodnie przy Delegaturze Rządu na Kraj w Warszawie.

Do Armii Krajowej wprowadziła Jaworską jej koleżanka szkolna, instruktorka PWK Helena Grochowska z d. Krzymińska, należąca prawdopodobnie do tworzącej się siatki kontaktów szefa łączności Komendy Okręgu Pomorskiego AK, Gustawa Olszewskiego, ps "Gracjan", a dla kontaktów inowrocławskich "Zośka". (Inowrocław wraz z Obwodem Szubin stanowił wówczas odrębny inspektorat Kujawskiego Podokręgu ZWZ - AK, będąc ściślej powiązany z Inspektoratem Włocławek, obejmującym obwody włocławski i

nieszawski (te dwa inspektoraty działały w nieco odmiennych warunkach administracji hitlerowskiej Kraju Warty - Warthegau, podczas gdy wszystkie inne inspektoraty pomorskie należały do Gau Gdańsk - Prusy Zachodnie). Służba Jaworskiej wiąże się z działalnością Referatu WSK insp. Włocławek, którego kierowniczką była --- Maria Nowicka ps "Marlena". Nowicka, instruktorka PWK o wysokim stopniu przewodniczkki, była przewidziana przez Szefa WSK KG ZWZ - AK (Marię Wittekównę, przedwojenną Komendantkę Naczelną Organizacji PWK) na szefa WSK Okręgu Pomorze - po aresztowaniu w lipcu 1942 r. Haliny Strzeleckiej, która zaczęła pełnić tę funkcję w toruńskim sztabie Okręgu. Nowicka podjęła organizowanie komórek włocławskich WSK już wiosną 1942 r., tworząc sekcję sanitarną, łączności, wywiadu, gospodarczo - kwatermistrzowską oraz opieki nad uwięzionymi. Wkrótce też nawiązała kontakt z byłymi instruktorkami pow. inowrocławskiego, Haliną Giełwanowską, Janiną Rychłowską i Heleną Grochowską, koleżanką Jaworskiej. Wszystkie one zaangażowały się w organizowanie struktur WSK w ramach Obwodu Inowrocław. Helena Grochowska razem z Jaworską, mającą wtedy już także inne powiązania z sztabem Inspektoratu Inowrocław, otrzymawszy odpowiednie instrukcje od Nowickiej, zorganizowały kilkunastoosobowy zespół, zbierający się m.in. w domu sióstr Ewy i Anny Pankau. Do zespołu weszło także kilka młodych kobiet, już wcześniej powiązanych w działalność AK, siostry zastępcy komendanta Obwodu, Bronisława Sadowskiego ps .., Janina i Jadwiga Sadowskie, Maria Kopeć, Stefania Rutkowska i Anna Pankau. Zespół używał kryptonimu "PCK", gromadził leki i sprzęt sanitarny, opiekował się więźniami obozu Błonie. Od wiosny 1943 r. rozpoczęto szkolenie sanitarne członkiń zespołu w dwóch grupach, kierowanych przez Jaworską (w jej własnym mieszkaniu) i przez Grochowską; zajęcia fachowe prowadziła pielęgniarka Eugenia Jasińska i lekarz Izidor Sobecki. po nich miało odbyć się szkolenie wojskowe. Inny zespół, do którego oprócz Jaworskiej i Grochowskiej należały Janina Sadowska i Stefania

Rutkowska, organizował pomoc więźniom. Nie ma danych na temat funkcjonowania zespołu łączności, wiadomo jednak, że Noicka przesłała do Rychłowskiej instrukcję dotyczącą szkolenia konspiracyjnego łączniczek. W dziale wywiadu były czynne Giełwanowska, Rychłowska i Grochowska. Okresowo punkt pocztowy tego działu mieścił się w sklepie - pracowni naprawy futer przy ul. Królowej Jadwigi, gdzie zatrudniona była Ferdynanda Jackowska "Wera". Niezależnie od działalności WSK sporo członkiń było zaangażowanych w tajnym nauczaniu, m.in. Jaworska, Halina Giełwanowska i Janina Sadowska. Jaworska wyszukiwała również kwatery dla osób ukrywających się, m.i. dla pewnego profesora z Poznania i dla przyjeżdżającego kuriera Oddziału II KG AK. Brała też udział wspólnie z Rutkowską w t.zw. legalizacji; mianowicie, mając w swojej pracy zawodowej dostęp do formularzy i pieczętek znajdujących się w urzędzie gminnym, korzystały z nich i zaopatrywały potrzebujących w niemieckie dokument, w przepustki i tp.

Nowicka była również - poza pracą w WSK - związana, i to już od wiosny 1941 r., z eksterytorialną komórką wywiadowczą Komendy Głównej w Warszawie, mającą siedzibę w Poznaniu, a działającą w środowisku byłych instruktorek PWK, m. in. z --- Haliną Kulczakówną z Gdańska, mieszkającą w Rawiczu i Elżbietą Zawacką, kurierką z Warszawy. W związku z tym Nowicka zlecała zwerbowanym koleżankom inowrocławskim, Giełwanowskiej i Rychłowskiej również zadania wywiadowcze komórki poznańskiej (krótco przed aresztowaniem Nowickiej Rychłowska zawiozła do niej plan lotniska w Inowrocławiu). W 1942 r. przysłała Nowicka jako swego łącznika kuriera komórki poznańskiej z ramienia Oddziału II, kpt. Ryszarda Łamaszewskiego ps. "Stefan". Ten zaprzysiągł Giełwanowską i Rychłowską, być może także Jaworską, z którą był w kontakcie.

Dnia 3. maja 1943 r. została przez poznańskie gestapo aresztowana we Włocławku Nowicka. Łamaszewski, aresztowany w kwietniu tr. w Królewcu podał prawdopodobnie w śledztwie adresy

niektórych członkiń komórki poznańskiej. Jesienią 1943 r., będąc faktycznie więźniem zjawił się ponownie w Inowrocławiu i był w kontakcie z Jaworską, ale znikł w przeddzień licznych aresztowań, obejmujących wielu członków PAP, członków sztabu Obwodu Inowrocław, oraz właśnie przybyłego tam tej nocy nowego inspektora Inspektoratu Inowrocław, Henryka Kopczyńskiego "Tomasza". W Inowrocławiu przebywał wówczas również szef łączności Okręgu Pomorze Gustaw Olszewski ps "Gracjan", ale zdołał uniknąć aresztowania. Jaworska była wówczas odpowiedzialną członkinią sztabu Obwodu,, nie tylko w zakresie WSK, miała też kontakty z sztabem Inspektoratu Inowrocław, którym był przypuszczalnie jeszcze mjr Jan Krysiak, mieszkający w Broniewie pod Radziejowem, ale dość często przebywający w Inowrocławiu. Mimo zagrożeń dalszych odważną Jaworską ledwo zdołały powstrzymać współpracownicy od kontynuowania działalności. W dniu 6 grudnia 1943 r. i ona została w Jaczewie aresztowana, w grudniu też został aresztowany Krysiak. Osadzono ich w obozie w Błoniu, poddając długotrwałemu okrutnemu śledztwu. W dniu 7 XII zostały aresztowanych kilkanaście członkiń zespołu sanitarnego, przyznały się jedynie do przynależności do PCK i zostały skazane na pobyt w obozie koncentracyjnym. Jaworska poddana szczególnie ostremu śledztwu umiejętnie symulowała utratę mowy i bezwładność kończyn. Zdołała uprzedzić Grochowską, że grozi jej aresztowanie i ta ocalała. Dnia 22 VI 1944 r. Jaworską wywieziono do pobliskiego lasu i tam rozstrzelano. Matka jej Maria Jaworska wywieziona do Ravensbrück zmarła tam 10 XI 1944 r.

Liceum Gastronomiczne w Inowrocławiu nadano imię Genowefy Jaworskiej.

AP AK, T. Giełwanowska H., Grochowska H., Kulczak H., Marszałkowska M., Rychłowska J, Sadowska J.J., Aleksandrowicz J. 50 lat działalności PCK w Inowrocławiu, Inowrocław 1969; Serwański E. Wielkopolska w cieniu swastyki,

c d 20' det

Suspin 96

Σ Zawada

'Gostowi Pomorski'

gdzieś 1984

GENOWEFA JAWORSKA
(1914—1944),
członkini sztabu Obwodu Inowrocław Armii Krajowej

Genowefa Jaworska urodziła się 29 grudnia w Inowrocławiu jako córka robotnika Zakładów Sodowych Solvay Franciszka Jaworskiego i jego żony Marii z domu Michalskiej. Ukończyła w 1933 r. Żeńskie Seminarium Nauczycielskie w Inowrocławiu, gdzie należała do ochotniczego hufca Organizacji Przynależności Wojskowej Kobiet (PWK). Z powodu bezrobocia wśród nauczycieli nie mogła otrzymać pracy w swoim zawodzie. Przez pewien czas udzielała prywatnie lekcji, następnie w ciągu jednego roku uczyła poborowych-analfabetów w świetlicy Polskiego Białego Krzyża w Hrubieszowie, a od 1939 r. do wybuchu wojny pracowała w Bibliotece Miejskiej w Bydgoszczy. Była członkinią Związku Strzeleckiego.

W czasie okupacji mieszkała z rodzicami w Inowrocławiu przy ul. Panny Marii 17. Od 1940 r. była zatrudniona jako pomoc biurowa w urzędzie gminnym Inowrocław-Wschód, a później w pobliskim Jacewie. Jaworska włączyła się od początku okupacji do samopomocy społecznej działającej wówczas samorzutnie, współdziałała w zbiórkach pieniędzy, lekarstw, odzieży i żywności dla jeńców, więźniów i ich rodzin. Szczególną opieką był

objęty pobliski obóz przejściowy Inowrocław-Błonie oraz grupy więźniów polskich, żydowskich i angielskich pracujących w różnych punktach miasta i okolicy. Jaworska uczestniczyła też w tajnym nauczaniu dzieci, zrazu prowadzonym samorzutnie, a od 1942 r. ujętym w formy zorganizowane przez Biuro Zachodnie przy Delegaturze Rządu R.P. na Kraj w Warszawie.

Do konspiracji wprowadziła Jaworską w 1942 r. jej koleżanka Helena Grochowska z domu Krzymińska i odtąd stała się żołnierzem Armii Krajowej Obwodu Inowrocław.

Dzieje ZWZ-AK Obwodu Inowrocław, okresowo będącego nawet siedzibą odrębnego Inspektoratu Inowrocławskiego, są do tychczas mało zbadane, a źródła fragmentaryczne i często sprzeczne. Warto podjąć próbę (na podstawie badań własnych autorki biogramu, w pewnej mierze związanej z tymi dziejami) ukazania działalności Jaworskiej na nieco szerszym tle. Wiadomo, że do połowy 1943 r. wchodził Inspektorat Inowrocław razem z Inspektoratem Włocławek i Toruń w skład Podokręgu Kujawy Okręgu Pomorze ZWZ-AK. Akowcy szczebla dowódczego inspektoratów Inowrocław i Włocławek przeważnie zginęli, inni ze względu na obowiązującą tajemnicę konspiracyjną znali tylko poszczególne fakty.

Działalność samej Jaworskiej wiąże się z Wojskową Służbą Kobiet (WSK) Inspektoratu Włocławek. Komórki WSK tworzone w sztabach terenowych od początku 1942 r. Organizatorką służby kobiet na terenie Włocławka była jego mieszkanka mgr Maria Nowicka („Marlena”), przedwojenna nauczycielka biologii Liceum im. Królowej Jadwigi w Toruniu, instruktorka PWK w stopniu przewodniczki. Na polecenie Marii Wittek, przedwojennej komendantki naczelnej PWK, a w czasie okupacji szefa WSK w Komendzie Głównej ZWZ-AK, Nowicka podjęła organizowanie komórki włocławskiej WSK, obejmującej działy: sanitarny, łączności, wywiadu, gospodarczo-kwatermistrzowski oraz opieki nad jeńcami, więźniami i ich rodzinami. Późną wiosną 1942 r. Nowicka nawiązała kontakt z byłymi instruktorkami PWK w Inowrocławiu: Haliną Gielwanowską, Janiną Rychłowską oraz Heleną Grochowską, koleżanką Jaworskiej. Jak to się wówczas często zdarzało, Nowicka była również, i to już od wiosny 1941 r., związana z komórką wywiadowczą Komendy

2 raporty z Grochowskiej w sprawie, w 2014 był
m. in. kpt. Ryszard Ł. a kwatera obsługuje „Grochowską” - 3

GENOWEFA JAWORSKA

109

Główniej w Warszawie mającą siedzibę w Poznaniu, a działającą w środowisku byłych instruktoerek PWK. W związku z tym Nowicka zlecała zwerbowanym koleżankom inowrocławskim również zadania wywiadowcze komórki poznańskiej. W 1942 r. przysłała jako swego łącznika członka komórki poznańskiej kpt. Ryszarda Ł. („Zośka”). Ten dokonał zaprzysiężenia najpierw Gielwanowskiej i Rychłowskiej, potem także Grochowskiej. Nie wiadomo, czy zaprzysięgał także Jaworską, z którą był w kontakcie.

Helena Grochowska, otrzymawszy odpowiednie instrukcje od Nowickiej, razem z Jaworską zorganizowała zespół sanitarny, którego członkinie rekrutowały się z grupy młodzieży, zbierającej się w domu sióstr Ewy i Anny Pankau. Do zespołu tego weszło kilkanaście młodych kobiet, wśród nich kilka, które były już poprzednio zaangażowane w działalność AK, mianowicie siostry Janina i Jadwiga Sadowskie, Maria Kopeć, Stefania Rutkowska i Anna Pankau. Zespół używał kryptonimu „PCK”, kontynuował pracę po części poprzednio indywidualnie podejmowaną — gromadził leki i sprzęt sanitarny. Od wiosny 1943 r. rozpoczęto szkolenie sanitarnie członkiń zespołu, po czym miały odbyć przeszkolenie wojskowe. Szkolenie sanitarne odbywało się w grupach, którymi kierowały Jaworska i Grochowska, a zajęcia fachowe prowadziła pielęgniarka Eugenia Jasińska i lekarz Izidor Sobecki. Inny zespół, do którego oprócz Jaworskiej i Grochowskiej należały m.in. Janina Sadowska i Stefania Rutkowska, organizował pomoc więźniom. Nie ma danych na temat funkcjonowania zespołu łączności, wiadomo jednak, że Nowicka przesała do Rychłowskiej instrukcję dotyczącą szkolenia konspiracyjnego łączniczek. W dziale wywiadu były czynne Gielwanowska, Rychłowska i Grochowska. Okresowo punkt pocztowy tego działu mieścił się w sklepie-pracowni naprawy futer przy ul. Królowej Jadwigi, gdzie zatrudniona była Ferdynanda Jackowska („Wera”).

Niezależnie od działalności w WSK sporo członkiń było zaangażowanych w tajnym nauczaniu, jak Genowefa Jaworska, Halina Gielwanowska i Janina Sadowska. Jaworska wyszukiwała również kwatery dla osób ukrywających się, m.in. dla pewnego profesora z Poznania i dla wspomnianego wyżej kpt. „Zośki”.

do pom-
gotowywali
o do me-
tury.

Brała też udział wspólnie z Rutkowską w tzw. legalizacji. Mia-
nowicie, mając w swojej pracy zawodowej dostęp do formularzy
i pieczętek znajdujących się w urzędzie gminnym, korzystały
z nich i zaopatrywały potrzebujących w niemieckie dokumenty
i przepustki.

Dnia 3 maja 1943 r. została aresztowana we Włocławku przez
poznzańskie gestapo Maria Nowicka. Łącznik kpt. Ł. — „Zośka”,
aresztowany w kwietniu 1943 r. podobno w Królewcu, podał
prawdopodobnie w śledztwie nazwiska i adresy niektórych człon-
kiń komórki poznńskiej, m.in. Nowickiej. Jesienią 1943 r. zjawił
się ponownie w Inowrocławiu, będąc faktycznie więźniem, i tam
przez dziesięć dni był w kontakcie z Jaworską i Grochowską,
które darzyły go zaufaniem. Znikł w przeddzień aresztowań,
które w nocy 26 października 1943 r. objęły Sztab Inowrocław-
ski. Rola „Zośki” w tych aresztowaniach jest niejasna. Nie
aresztowano wówczas żadnej z czterech znanych mu poprzednio
kobiet. Z dwiema, Giełwanowską i Rychłowską, nie miał za dru-
giej bytności kontaktu. Jaworską i Grochowską gestapo pozos-
tawiło na wolności, być może, dla obserwacji (pozostaje to jed-
nak w sferze domniemań).

Jaworska była wówczas odpowiedzialną członkinią Sztabu Ino-
wrocławskiego nie tylko w zakresie WSK, miała też kontakty
z komendą Inspektoratu Włocławskiego. Przypuszczalny komen-
dant tego Inspektoratu mjr Jan Krysiak („Janusz”), mieszkając
w Broniewie pod Radziejowem, dość często przebywał w Ino-
wrocławiu. W dniu 6 grudnia 1943 r. Jaworska została areszto-
wana, w grudniu również aresztowano Jana Krysiaka, po którego
wyjechała ekipa inowrocławskiego gestapo do Broniewa. Osa-
dzono ich w obozie w Błoniu, a podczas długotrwałego śledztwa
potraktowano okrutnie. W dniu 7 marca 1944 r. zostało areszto-
wanych kilkanaście członkiń zespołu sanitarnego, które jednak —
odpowiednio poinstruowane poprzednio — przyznały się jedynie
do przynależności do rzekomego PCK, nie ujawniając przynależ-
ności do AK. Zostały przeważnie skazane na obóz koncentra-
cyjny, a jedna z nich, Kinga Polak, zmarła w szpitalu w Strzel-
nie w 1944 r., zaraziwszy się w Błoniu szkarlatyną.

Jaworska, którą poddano szczególnie ostremu śledztwu, chcąc
uniknąć tortur, umiejętnie symulowała utratę mowy oraz bez-

Solwiczanie bibliografii

Elżbieta Zawacka
str. 111

*Jan mjr
Krysiak*

*określenie
500
mimo to*

*określenie
Janusz
Krysiak
określenie*

Jaworska Genowefa / 29 XII 1914 - 22 VI 1944 /, ur. w Jaworowie,
c. Franciszka, robotnica i ciotki z clichejskich; w 1933 ukończyła
seminarium nauczycielskie, początkowo pracowała jako nauczycielka
w domach prywatnych, od 1939. w clichejskiej Bibliotece w Bydgoszczy;
ost. Inżynier Strzeleckiego i PKK, podczas okupacji zam. w Jaworowie,
od 1940 zatrudniona w tajnym urzędzie gminnym potem w ~~Bibliotece~~
pobliższym焦acie, ostarowała dla ruchu oporu i ludności żydowskiej
formularze niemieckich dokumentów i przepustek; żołnierz ZWZ-AK
Obwód Jaworowa, pod kryjówką Katedra PKK organizowała pomoc
dla jeńców i więźniów osadzonych w obozie na Błoniach pod Jaworowem
i ich rodzin, starowała się o lekarstwa, żywność, odzież; w październiku 1943
organizowała szkolenie dwóch grup okolicznych WSK, prowadzone
również w mieszkaniu jej rodziców w Jaworowie przy ul. Panny Marii 17,
uczestniczyła w tajnym nauczaniu w zakresie szkoły podstawowej;
arrestowana 6 XII 1943, więziona w obozie na Błoniach, bicia i torturowane
podczas przesłuchań symbolowała stras, mowy i ślady w nogach,
rozstrzelana. 1939 1945

Kontakt
z Lemem

1. Aleksandrowicz J.: 50 lat działalności Polskiego Czerwonego Krzyża
w Jaworowie. Jaworów 1968, s. 33-4, 39.
2. Retyńska B.: Pełniaczka w służbie narodu i idei.
Warszawa 1974: s. 80, 81.
3. ciotki Elżbiety Zawackiej.
4. Hel. Helmut Drogas. rel. Lem

Opis wykonała
Halina Komiał
Warszawa 17 II 1983 r.

6

Jaworska Genowefa ps. „Genia” (1914–1944), członkini Sztabu Obwodu AK Inowrocław.

Urodzona 29 XII 1914 r. w Inowrocławiu; córka robotnika Zakładów Sodyowych Solvay, Franciszka i Marii z d. Michalskiej. W 1933 r. ukończyła Żeńskie Seminarium Nauczycielskie w Inowrocławiu. Tam należała do ochotniczego hufca szkolnego PWK. Nie otrzymawszy pracy zawodowej z powodu bezrobocia wśród nauczycieli, zajmowała się udzielaniem prywatnych lekcji, przez rok uczyła w świetlicy Polskiego Białego Krzyża w Hrubieszowie poborowych będących analfabetami, a od początku 1939 r. do wybuchu wojny pracowała w Bibliotece Miejskiej w

Bydgoszczy. Była instruktorką Związku Strzeleckiego.

W czasie okupacji mieszkała z rodzicami w Inowrocławiu przy ul. Panny Marii 17. Od 1940 r. datują się jej kontakty z konspiracją, od czasu kiedy została zatrudniona jako pomoc biurowa w Urzędzie Gminnym Inowrocław–Wschód, a potem w pobliskim Jaczewie. Od początku okupacji włączyła się do samorządnej samopomocy społecznej uczestnicząc w zbiórkach pieniędzy, lekarstw, odzieży i żywności dla jeńców, więźniów i ich rodzin, szczególnie dla uwięzionych, przebywających w najtrudniejszych warunkach w obozie przejściowym w Inowrocławiu–Błoniu, a także dla grup więźniów polskich, żydowskich i angielskich, pracujących w różnych punktach miasta i okolicy.

Jaworska uczestniczyła też w tajnym nauczaniu, początkowo samorządnie, potem w zorganizowanym przez Biuro Zachodnie przy Delegaturze Rządu na Kraj w Warszawie.

Do Armii Krajowej wprowadziła Jaworską jej koleżanka szkolna, instruktorka PWK Helena Grochowska z d. Krzywińska, należąca prawdopodobnie do tworzącej się siatki kontaktów ówczesnego szefa łączności Kmdy Podokręgu Kujawskiego, Gustawa Olszewskiego ps. „Gracjan”, używającego dla kontaktów inowrocławskich ps. „Zośka”. (Obwód Inowrocław wraz z Obwodem Szubin stanowił wówczas odrębny Inspektorat Inowrocław, należący z Inspektoratem Włocławek do Kujawskiego Podokręgu ZWZ–AK. Te dwa inspektoraty działały w nieco odmiennych warunkach administracji hitlerowskiej Kraju Warty — Warthegau, podczas gdy wszystkie inne inspektoraty pomorskie należały do Gau Gdańsk–Prusy Zachodnie). Służba Jaworskiej wiąże się z działalnością Referatu WSK Insp. Włocławek, którego kierowniczką była Maria Nowicka ps. „Marlena”. (Nowicka, przedwojenna instruktorka PWK o wysokim stopniu przewodniczki, była przewidziana przez szefa WSK KG ZWZ–AK, Marię Wittekówną, przedwojenną Komendantkę Naczelną Organizacji PWK, na szefa WSK Okręgu Pomorze, ale do objęcia tej funkcji w pełni nie doszło). Nowicka organizowała włocławskie komórki WSK już wiosną 1942 r., tworząc tam sekcję sanitarną, łączności, wywiadu, gospodarczo-kwatermistrzowską oraz opieki nad uwięzionymi; wkrótce też nawiązała kontakt z byłymi instruktorkami PWK pow. inowrocławskiego, Haliną Giełwanowską, Janiną Rychłowską i Heleną Grochowską, a poprzez nią z Jaworską. Jaworska miała już wtedy także inne powiązania ze Sztabem Obwodu i Insp. Inowrocław. Odtąd pod jej kierownictwem wszystkie wymienione instruktorki zaangażowały się w organizowanie struktur WSK w ramach Obwodu Inowrocław. Po otrzymaniu odpowiednich instrukcji od Nowickiej, razem z Grochowską zorganizowała kilkunastoosobowy kobiecy zespół sanitarny. Zbierał się on m.in. w domu sióstr Ewy i Anny Pankau. Do zespołu tego weszło także kilka młodych kobiet, już wcześniej powiązanych ze strukturami AK, w tym siostry kmdta Obwodu, Bronisława Sadowskiego ps. „Sadło”, „Bronek”, Janina i Jadwiga Sadowskie, także Maria Kopeć, Stefania Rutkowska, Anna Pankau i inne. Zespół pod kryptonimem „PCK” gromadził leki

82 *Slow. biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945, Tom 1, 1996, s. 2, 2.81*

i sprzęt sanitarny, opiekował się więźniami obozu Błonie. Od wiosny 1943 r. rozpoczęto w mieszkaniu Jaworskiej szkolenie sanitarne dwóch grup członkiń zespołu. Zajęcia fachowe prowadziła pielęgniarka Eugenia Jasińska i lekarz Izidor Sobiecki. Szkolenie wojskowe, po ukończeniu sanitarnego, miały prowadzić kierowniczkę grup, Jaworska i Grochowska. Inny zespół, do którego oprócz Jaworskiej i Grochowskiej należały m.in. Janina Sadowska i Stefania Rutkowska, organizował pomoc więźniom. Prawdopodobnie już wtedy Jaworska była mianowaną kierowniczką WSK Obwodu lub Inspektoratu Inowrocław, odpowiedzialną odtąd za wszystkie działania utworzonych sekcji. Wiadomo, że Nowicka przysłała jej instrukcję szkolenia konspiracyjnego łączniczek, co zostało powierzone Rychłowskiej. W trzeciej sekcji, sekcji wywiadu, czynne były Giełwanowska, Grochowska i Rychłowska; m.in. przekazały Nowickiej plan inowrocławskiego lotniska. Okresowo kontakt pocztowy tego działu mieścił się w sklepie-pracowni futer przy ul. Królowej Jadwigi, gdzie zatrudniona była Ferdynanda Jackowska ps. „Ferra”. Jaworska wyszukiwała również kwatery dla ukrywających się, m.in. dla pewnego profesora z Poznania i dla kuriera Oddziału II KG AK Stefana Łamaszewskiego ps. „Ryszard”. Brała też udział razem z Rutkowską w tzw. „legalizacji”. Mając w swojej przymusowej pracy zawodowej dostęp do formularzy i pieczętek, znajdujących się w urzędzie gminnym, korzystała z nich i zaopatrywała potrzebujących Polaków w dowody pracy, przepustki i t.p. dokumenty. Niezależnie od działalności WSK Jaworska, podobnie jak Halina Giełwanowska i Janina Sadowska oraz inne członkinie, była nadal zaangażowana w tajnym nauczaniu. W maju 1943 r. po aresztowaniu Nowickiej we Włocławku, Jaworska była również zagrożona. Mimo to nie przerwała działalności konspiracyjnej. Była już wówczas odpowiedzialną członkinią Sztabu Obwodu, nie tylko w zakresie WSK. Miała też kontakty ze Sztabem Inspektoratu Włocławek, którego komendantem był mjr Zygmunt Krysiak ps. „Jan”, mieszkający w Broniewie pod Radziejowem, ale dość często przebywający w Inowrocławiu. Usiłowała kontynuować swoją działalność nawet wówczas, gdy jesienią 1943 r. nastąpiły w Inowrocławiu bardzo liczne aresztowania, które objęły poza wieloma członkami Polskiej Armii Powstania (PAP), także członków Sztabu Obwodu AK, m.in. Sadowskiego. Została aresztowana 6 XII 1943 r. w Jaczewie. Również w grudniu został aresztowany Krysiak. Osadzono ich, podobnie jak poprzednio aresztowanych, w obozie w Błoni. (Dnia 7 grudnia zostało także aresztowanych kilkanaście członkiń zespołu sanitarnego; przyznały się jedynie do przynależności do PCK i zostały skazane na pobyt w obozie koncentracyjnym). Jaworską poddano szczególnie ostremu śledztwu. Umiejętnie zdołała symulować utratę mowy i bezwład kończyn. Udało jej się uprzedzić Grochowską, że jest zagrożona, i ta ocalała. Dnia 22 VI 1944 r. wywieziono Jaworską do pobliskiego lasu i tam rozstrzelano. Matka jej, Maria Jaworska, wywieziona do Ravensbrück zmarła tam 10 XI 1944 r.

Imię Genowefy Jaworskiej nadano Liceum Gastronomicznemu w Inowrocławiu.

AP AK, T.: Giełwanowska H., Grochowska H., Rychłowska J., Sadowska J.; A l e k s a n d r o w i c z J., *50 lat działalności PCK w Inowrocławiu*, Inowrocław 1969; S e r w a Ń s k i E., *Wielkopolska w cieniu swastyki*, Warszawa 1970; *Słownik uczestniczek...*; W o Ź n i a k M., *Polskie organizacje wojskowe w Wielkopolsce*, [w:] *Studia i materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, (20) t. X: 1971, z. 2, s. 175–217; Z a w a c k a E., *Genowefa Jaworska*, [w:] *Zasłużeni Pomorzanie...*,

s. 107–111 (tu błędnie podany ps. S. Łamaszewskiego „Zośka” oraz imię mjr. Krysiaka „Jan”); Z a w a c k a E., *Szkice WSK...*

Elżbieta Zawacka

Głogów, dn. 14.05.2007

8

FUNDACJA

"Archiwum i Muzeum Pomorskie
Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek"
w Toruniu

Wpłynęło dnia: 17.05.2007

L. dz. 1329/Pom-519/07

Załącznik:

Podmiot:

W imieniu Zespołu Szkół

Podwójgimnazjalny nr 2 w Głogowie
pamiętam wamofona, uzupełniona
biografii Patronki Naszej Szkoły -
Genowefy Jaworskiej.

Jako załącznik dostajemy
zdjęcie tablicy pamiątkowej, znajdującej
się na froncie budynku szkoły,
mamy też płaskorzeźbę - portret G. Jaworskiej.

opiekun pracowni
historycznej
J. Mikotajczyk

biała kronopoli

Biografia Genowefy Jaworskiej

Genowefa Jaworska urodziła się 29.XII. 1914 r. w Inowrocławiu, pochodziła z rodziny robotniczej. Ojcem jej był Franciszek Jaworski, który pracował w mąteńskiej fabryce sody. Matka Maria, z domu Michalska, wychowywała dzieci i zajmowała się prowadzeniem domu.

Po ukończeniu 7 lat uczęszczała do szkoły ćwiczeń przy żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Inowrocławiu, w którym później w 1933r. zdobyła maturę i kwalifikacje nauczycielki.

Pracy jednak w charakterze nauczycielki z powodu bezrobocia nie mogła utrzymać i przez cały rok pracowała bezpłatnie w miejscowym starostwie powiatowym, gdzie obiecano jej posadę biuralistki.

Następnie pracowała w charakterze nauczycielki w prywatnym domu w Trzcianach koło Chojnic. Niestety i ta praca trwała tylko jeden rok. Nową pracę Genowefa Jaworska znalazła w Hrubieszowie w woj. lubuskim, w tamtejszym pułku ułanów w charakterze pracownicy świetlicy wojskowej. Pracując w świetlicy uczyła niepiśmiennych żołnierzy czytania, pisania, i narodowej historii. Później jednak z powodu tęsknoty za rodziną i swoim miastem zrezygnowała z tej pracy.

W 1938 r. Genowefa Jaworska znowu pracuje w charakterze nauczycielki domowej w Bydgoszczy. Do czasu wybuchu wojny, czyli do 1939 r. pracowała w Bibliotece Miejskiej w Bydgoszczy.

W latach okupacji hitlerowskiej utworzono komplet tajnego nauczania. Na szczeblu szkoły średniej naukę prowadzili :

Bronisław Sadowski – historia, Leszek Kopeć – j. polski, Ignacy Domański – j. polski i łacina, Feliks Borszewski – j. polski, Leon Kamiński – matematyka, Mieczysław Kwiatkowski – łacina, Antoni Dziuba – pedagogika, dydaktyka, K. Dziobowa – psychologia oraz Genowefa Jaworska – geografia.

W 1940 r. Jaworska została zatrudniona w Urzędzie Gminnym Inowrocław – Wschód, początkowo w Inowrocławiu, a następnie w pobliskim Macewie. Praca w Urzędzie Gminy umożliwiła Genowefie dostęp do drukowanych, niemieckich formularzy, na dokumenty osobiste, oraz przepustki tzw. Passierscheiny. Przekazywała je nielegalnym polskim organizacja Żydom. „Passierscheiny” służyły do wyrabiania fałszywych dokumentów dla ludzi ściganych przez policje hitlerowską. Jaworska utrzymywała kontakty z różnymi nielegalnymi organizacjami polskimi, które działały na terenie Inowrocławia jak również w samej Generalnej Guberni. W strukturze organizacyjnej ZWZ-AK istniała Wojskowa Służba Kobiet z następującym zakresem działań:

wywiad, łączność konspiracyjna, służba sanitarna, oraz opieka społeczna. W Inowrocławiu Wojskowa Służba Kobiet rozwinęła się z działalności Polskiego Czerwonego Krzyża. Już we wrześniu 1939 r. zorganizowano drużyny ratowniczo – sanitarne. W latach następnych działalność tych drużyn kontynuowało nielegalne koło PCK, kierowane przez Genowefę Jaworską. Członkowie PCK zbierali pieniądze, lekarstwa, odzież, żywność. Przeznaczając ją dla chorych, uwięzionych, szczególnie w obozie na Błoniach oraz rodzin aresztowanych. Nie wiadomo kiedy Jaworska nawiązała kontakty z Armią Krajową i utworzyła komórkę Wojskowej Służby kobiet (WSK), prawdopodobnie jednak w 1942 roku. Dokładniejsze informacje o ich działalności przekazała w relacji Janina Sadowska-Kurek: „Działalność członkiń sekcji sanitarnej WSK na początku ograniczała się do misji charytatywnej: niesienie pomocy jeńcom wojennym, więźniom politycznym i ich rodzicom. Przedmiotem szczególnej opieki i troski był obóz karno-śledczy na Błoniach i Inowrocławiu, dokąd dostarczono lekarstwa, odzież, koce, żywność itd. Później, z początku roku 1943 komórka sanitarna WSK rozpoczęła akcję szkolenia sanitarno-pielęgniarskiego i wojskowego. Wykłady wprowadzały w zagadnienia pielęgniarstwa, organizacji służby zdrowia, prowadzono zajęcia praktyczne i szkolenia wojskowe. Członkinie dzieliły się na dwie grupy. Genowefa Jaworska kierowała pierwszą grupą, do której należały: Henryka Borowska, Maria Kopeć, Kinga Polak, Stefania Rutkowska, Jadwiga i Janina Sadowskie”.

Przez dłuższy okres czasu udawało się Jaworskiej kontynuować swoją działalność, jednak policja w końcu trafiła na jej trop. Dnia 6 grudnia 1943 roku, w ~~Gracovie~~ Gracovie, Genowefa Jaworska została aresztowana. Umieszczono ją w obozie na Błoniach w Inowrocławiu. Niemiecka policja natychmiast zrewidowała mieszkanie, lecz próby znalezienia obciążających i kompromitujących dowodów były daremne. Wcześniej zostały one ukryte przez jej matkę – Marię, którą wkrótce potem również aresztowano i osadzono w obozie na Błoniach.

Według relacji pani Janiny Kurek i Henryki Różyckiej, współtowarzyszek obczowej niedoli Jaworskiej, w czasie śledztwa była poddawana ciężkim i nieludzkim torturom. Ponoć niejednokrotnie wleczono nieprzytomną Genowefę do celi. Chcąc obronić się przed dalszymi „badaniami”, zaczęła symulować utratę mowy oraz bezwład nóg i rąk. Jej sekret znały tylko współwięźniarki, z którymi porozumiewała się wówczas, gdy nie było, w sali obozowej, dozorczyń. Symulacja nie pomogła, nadal torturowano Genowefę. Aż w końcu 22 czerwca, wywieziona za miasto... i rozstrzelana. Honor zwyciężył – nie wydała nikogo. Nie dożyła nawet trzydziestu lat...

Jeszcze tego samego roku, we wrześniu, wywieziono Marię Jaworską – matkę Genowefy, do obozu w Ravensbrück. 10 listopada, 1944 roku, zmarła z wycieńczenia.

Genowefa Jaworska miała rodzeństwo. Brat – Stanisław został wywieziony na roboty do Niemiec skąd wkrótce uciekł. Przedostał się w szeregi jugosłowiańskiej partyzantki J. Broz-Tito, gdzie wspierał partyzantów jugosłowiańskich. Jego zasługi w walkach przyczyniły się do nadania mu odznaczenia. Drugi z braci Jaworskiej – Kazimierz – komandor w stanie spoczynku osiadł w Gdyni. Pracuje z młodzieżą. Jest nauczycielem wiedzy o społeczeństwie w Technikum Budowy Okrętów.

Genowefie Jaworskiej pośmiertnie nadano złotą Honorową Odznakę PCK, która powierzono w ręce ojca Jaworskiej, pana Franciszka. Życie i działalność bohaterskiej Inowrocławianki jest godne poszanowania. Nie każdy z takim oddaniem służyłby ojczyźnie.

(F. Wikotajczak)?
EF

por. 6.

zdj. tablicy k. 1 5, 12

IV/1. Korespondencja Fundacji dotycząca
Gaworskiej Genowefy:

1. List do Marii Żurawskiej do Elżbiety
Żawackiej z 6.09.2002, rękop. kserokop. k. 1 s. 1
2. List Koła Terenowego ŚZ ŻPK w
Inowrocławiu z 24.10.2002 - dot.
nadania klasy nazwy „Gaworska Geno-
wefa wraz z wycięciem albumu
pt. „O prochu Inowrocław”, org. rękop.
+ mpis k. 1 s. 2-3
3. List Fundacji z 5.02.2005
do Wacława Szewczińskiego - dot.
prośby o metrykę tablicy pamiątkowej
(zob. z. II), mpis kserokop k. 1 s. 4
4. List Fundacji z 23.05.2007 do
Zespołu Szkół Pomadgimnazjalnych
w 2 w Inowrocławiu, mpis k. 1 s. 5

Inowrocław, Gł. 2002r

Droga Szanowna Pani Profesor!

Serduszek dziękuje za wszystkie

trudności już zapomniałem o wszystkim

dziękuję bardzo sp. Geografy Inowrocław

kie. niektóre sprawy jej nie ma gdyż została

zobowiązana przez Górkę za bezwzględnie

zobowiązań. Właśnie kiedy z krótkimi wakacjami

zawieszonych na 2. odwołanie i w międzyczasie

Geografy Inowrocław przez uprzejmości odwołania tablicy

cy prawniczej na szkole oraz otwarcia

szkół prawniczej. Był na tych uprzejmościach

brat inowrocławski kome. Zdzisław Włochowski prof.

Wpisanej w tablicy ul. Gł. 2002r. Właśnie ten typowy

oraz fotografic tablicy prawniczej. Jest

ten na oświadczeniu ulicy jej i w międzyczasie

zawieszonych kome z planu miasta. Poniżej

widniejski postera się oświadczenie dotychczas

dotychczasowej.

Właśnie miał wyjazd i prawostronny para-

leń bożni 4 dyg w szpi talu potem zwrócić na

kandydacji. Potem zwrócić b. w tym celu. Janku

INOWROCLAW Park Zdrojowy - leżnie solankowe. staw obok parku, sanatorium „MODRZEWE” Poczta Inowrocław

Poczta Inowrocław

Zarząd Miasta Inowrocławia

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Polska jest piękna

Tekst karty pocztowej Marii Lewarskiej (ul. Tomińska 20/2 88-100 Inowrocław) do prof. Zdzisławy Lewarskiej; adres: ul. Tomińska 20/2 Inowrocław; tel. 614/987 Pom (Tomi) koperta (kost. ul.)

27.09.2002r.

Światowy Związek
Żołnierzy Armii Krajowej
OKRĘG BYDGOSZCZ
KOŁO TERENOWE
w Inowrocławiu

KT3-14/02

Wpłynęło dnia 23.10.2002 Inowrocław du. 24.10.2002 v
L.dz. 3905 POM 102
L.W.

Fundacja Archiwum Pomorskie
Armii Krajowej
ul. W. Garbary 2
87-100 Toruń

2

W ślad za naszym piśmem z dnia 17.09.2002 r.
przesyłam dodatkowo do kompletu dokumentów
dotyczący sprawy Genowefy Jaworskiej.

W 1986 roku na Osiedlu Rabim ustanowiono ulicę im. Genowefy Jaworskiej. Dotarłam
dokument - wyciąg z Albumu pt.: "Po proście
Inowrocław" następujących autorów -

Edmund Mikolajczak

Barbara Karńska

Piotr Strachanowski

La Zarząd Koła SZZAK

w Inowrocławiu

Genowefy

Wanda Szewińska

verte

GENOWEFY JAWORSKIEJ

Ulica miejska o długości około 180 m na Osiedlu Babin, łączy ulice Emilii Plater i Wojska Polskiego, ustanowiona w 1986 roku. Charakter zabudowy: bloki mieszkalne z lat osiemdziesiątych.

Genowefa Jaworska (1914-1944), nauczycielka, działaczka konspiracyjna. Pochodziła z Inowrocławia, tutaj ukończyła seminarium nauczycielskie. W okresie okupacji pracowała jako urzędniczka w Urzędzie Gminy Inowrocław-Wschód, a równocześnie prowadziła lekcje w ramach tajnych kompletów. W połowie 1942 roku wstąpiła do konspiracyjnej Wojskowej Służby Kobiet należącej do struktur AK; współorganizowała sekcję sanitarną noszącą kryptonim „Inowrocławskie Koło PCK”, z czasem objęła funkcję komendanta inowrocławskiego obwodu WSK. Prowadziła szkolenia sanitarne i pielęgniarstwo, organizowała pomoc dla więźniów przetrzymywanych w obozie na Błoniach. W grudniu 1943 roku została aresztowana przez Gestapo i osadzona na Błoniach; po 6 miesiącach wywieziona w nieznanym kierunku i zamordowana.

Wyciąg z albumu p.t.: Po prostu Inowrocław.
 autorzy: Edmund Mikotajczak
 Barbara Kasinśka,
 Piotr Strachanowski

4

FUNDACJA

ARCHIWUM I MUZEUM POMORSKIE ARMII KRAJOWEJ ORAZ WOJSKOWEJ SŁUŻBY POLEK

BIURO FUNDACJI • 87-100 TORUŃ • UL. WIELKIE GARBARY 2 • TEL. (0-56) 65-22-186
<http://www.um.torun.pl/AK>, e-mail: AK@um.torun.pl, fapak@wp.pl

KONTO: WIELKOPOLSKI BANK KREDYTOWY SA W TORUNIU · NR RACHUNKU 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

Toruń 5.02.2005 r.

L. dz. 1186/Pom-410/05
- licencja p. p. prof.
- inf. o tablicy G. Jaworskiej

Pan
Wacław Szewieliński
ul. Sienkiewicza 5
88-100 Inowrocław

Szanowny Panie !

W imieniu Pani prof. Elżbiety Zawackiej serdecznie dziękuję za list dotyczący uwag na temat „ Słownika biograficznego kobiet odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari „ oraz słusznej propozycji umieszczenia zdjęcia śp. Genowefy Jaworskiej w „Galerii Kobiet Walczących o Niepodległość”. W bibliotece Fundacji znajduje się kilka egzemplarzy przekazanych przez Pana książek Bogdana Wojtkowiaka pt. „ Zespół Szkół Zawodowych nr 2 im. Genowefy Jaworskiej w Inowrocławiu „ oraz zdjęcie tablicy pamiątkowej umieszczonej na murach wspomnianej szkoły. W naszej dokumentacji nie posiadamy jednak tak zwanej metryki tablicy, zawierającej podstawowe informacje. W związku z tym uprzejmie proszę o wpisanie, na załączonym druczku, informacji dotyczących między innymi: data odsłonięcia tablicy, nazwisko i omię jej projektanta, wykonawcy, fundatora. W załączeniu przesyłamy brakujące części „ Słownika biograficznego konspiracji pomorskiej 1939-1945”.

Łączę serdeczne pozdrowienia. Z wyrazami szacunku i poważania

Elżbieta Skerska

Elżbieta Skerska dokumentalistka

załączniki:

metryczka tablicy,

„Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945” cz. 1 (uzupełniona),
cz. 5 .

Drogi Panie Proszony,
Serdecznie dziękuję za list, za zainteresowanie mój z I Kwart
Słownika Kobiety (tablicy byłaby w Was w Inowrocławiu
na konwencji przed z mied - p. Maria Sokołowska z
Swiec - k. wzmianka PK z obw. Lipno)
Łączę serdeczne pozdrowienia dla Pani, wyśt-
kiła członków Kobiety Walecznej, w tym dla p. J. Felciszewskiej
7-05 Elżbieta Zawacka

FUNDACJA

ARCHIWUM I MUZEUM POMORSKIE ARMII KRAJOWEJ ORAZ WOJSKOWEJ SŁUŻBY POLEK

BIURO FUNDACJI • 87-100 TORUN • UL. WIELKIE GARBARY 2 • TEL. (0-56) 65-22-186
http://www.um.torun.pl/AK, e-mail: AK@um.torun.pl, fapak@wp.pl
KONTO: WIELKOPOLSKI BANK KREDYTOWY SA W TORUNIU · NR RACHUNKU 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

Toruń, 23 V 2007 r.

*- wolo, L. dr. 1329
(podniec kowante ze mat. o G. Jaworskiej)*

*+ dodatek G. W
+ Biuletyn
L. dr. 1345/Pam-410/07*

Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2
im. Genowefy Jaworskiej
ul. Sienkiewicza 33
88 - 100 Inowrocław

Szanowni Państwo !

Przesyłką z dnia 14 V br., za którą dziękujemy, otrzymaliśmy od opiekuna pracowni historycznej, Pana J. Mikołajczaka, uzupełnioną biografię Patronki Szkoły Genowefy Jaworskiej oraz zdjęcie tablicy pamiątkowej znajdujące się na froncie budynku Szkoły. Biogram i wspomniane zdjęcie zostały dołączone do akt osobowych G. Jaworskiej znajdujących się w naszym Archiwum, a opatrzonych sygn. K: 259/259 Pom.

W załączeniu przesyłam dodatek do „Gazety Wyborczej” informujący o działalności naszego Archiwum oraz bieżący numer „Biuletynu”, który wydaje Fundacja. Korzystając z okazji, zapraszam do zwiedzenia naszych wystaw, jeśli nie w tym, to w przyszłym roku szkolnym.

W imieniu Pani gen. prof. dr hab. Elżbiety Zawackiej łączę pozdrowienia.

Z poważaniem

mgr Elżbieta Skerska dokumentalistka

T. X-259/259 Pom.

Gnowoćław

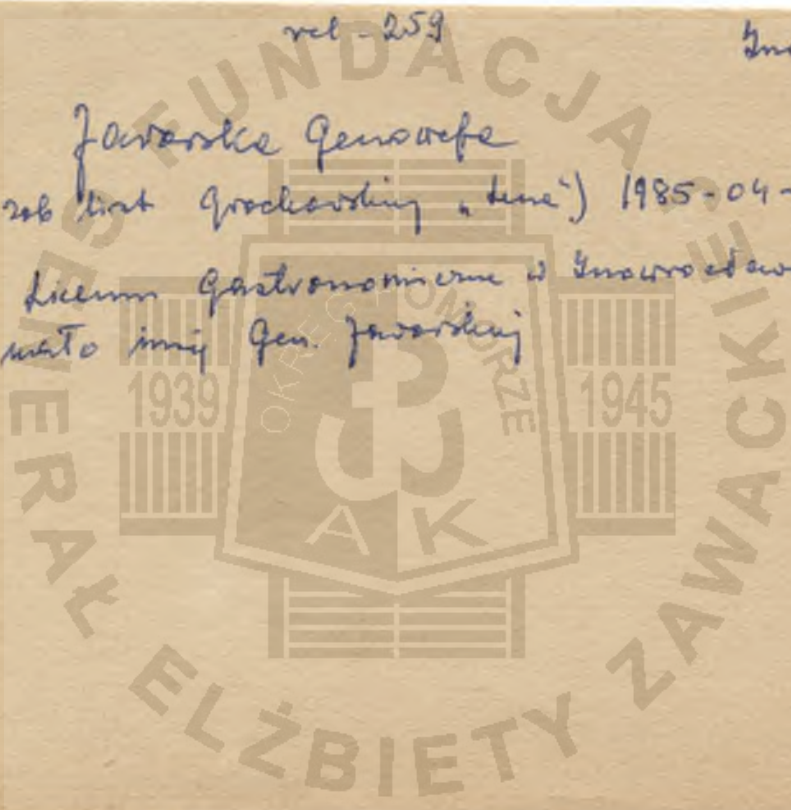
Jaworska Genowefa
v. Szerty informacyjne
k. 21

rel - 259

Smoleńsk
ITK

Jaworska Genowefa
zob. list Gochowski, (tęże) 1985-04-25

liczba Gastronomiczne w Smoleńskiem otw.
wskazano imię Gen. Jaworskiej

+ + Jaworska Genowefa
1942?

259 Pam

PCK AK WSK
~~Pomocnicy~~
Kawackie ?
2

1939

OKREG POMOCY
W
A
K

1945

Wmianka vel Pam 23 Drogasovij
2ob. 50 lat dzialalnosci PCK w Gussowetarn str 33/34
Kawackie 1969

K

Σ Ζαράτκε

zest do karty osobowej
Zarostkiy Genovety }

Zarostke byla pravdepodobnie referentka HSK
obvodu Gnovoctan lub kierownicka Sekcji Sanitarny
MSK. Praca sekcy sanitarny HSK w kilku powiatach
pomorskich wykonywala on pod kierownictwem "PCK";
sklad opis tego PCK w broszurze J. Aleksandrovicze;

Zarostke byla zblazni na kontaktach z Marią Kowicką,
która organizowała, jako referentka WSK inspektoratu
Młodzież, obwod Gnovoctan - i. w tym charakterze skontakt.
owała on z instruktorkami PCK H. Guitanowską-Drygalską
i J. Rydzowską z Gnovoctana (pomorskie im. Kieral i Kow-
mość).

Struktura tego terenu była skomplikowana:
admin. pracownik młodzież, kierownice Gnovoctan i Sanbi
należały do "Kwazy Warty", należała inspektoratki; pod
wpływem przynależności do PCK należały te powiaty
(czarowo) do Podokręgu Południowego K. O. Pomors.

16. 7. 79

Σ Ζαράτκε

Sprostowanie do Zeszytu 1 - 4
Zmiana danych - 10

JAWORSKA GENOWEFA

Zmowa

Franciszek i
Maria d. elichalska

29. XII. 1914

22. VI. 1944
konstulacja

Arch: EZ:

- Józef Aleksandrowicz i „50 lat działalności PCK w Pomorzu
- H. Gierżanowski - 1919-1969” - Zimor. 1969 - s. 33-39
- J. Sadowska - Kurak, 88-100, Zimorzetaw, Salankowa 41 m. 7.
- fotografii

bc

4 Aleksandrowa

~~urodzona 29.XI.14 r. córka ~~Stanisława~~ Franciszka i Marii z d. Michalskiej; w 1933 robiła maturę w Zenskim mieście w Bydgoszczy.~~

- w 1940 r. zatrudniona w Urzędzie Gm. Tworzątków - wchodziła w życie - rozpatrywała w miejscowej formie: druki do foto sprawa, historia politycznych dokumentów - nielegalnie organizacja polskie i żydów.
- w 1942 r. zorganizowała nielegalnie Kółko PCK dla ucieczki pomocy finansowej, telefon, artykuły i ryżu dla uciekinierów - ich rodzin. w 1943 zorganizowała kurs dla siostry i innych w dwóch grupach, - których jedną prowadziła w domu Kamy rodzinie. grupa ta dodatkowo prowadziła naukę u polskich dzieci.

- 6.XI.1943 - została aresztowana w Yaceine, została uwięziona w oborniku na Błonie w Zamościu. Ciepło była sygnalizowała ucieczkę, money i wstąpiła do Kowca.

22.V.1944 - wymierzona za ucieczkę i zdradzenie

H. Gietwionowa

w 1942 r. wstąpiła do werbowa dziewczędo - gdy jednoczenie była wzięta wpaść do genowej Janowej, - która była w kontaktach z ową Kłose dziewczędo. Po jej ucieczce dziewczędo wyjechała, Kłose Polak i Genowefa Janowa zostały wykonane.

J. Sadowicz - Kłose

J.J. została na ciele nielegalnego Kółka PCK, należała do AK. Celem Kółka było ucieczka pomocy finansowej, telefon, artykuły i ich rodzinom - ucieczka w oborniku na Błonie w Zamościu, gdzie dostarczano lekarstwa, odzież, ryżu, koca itd. - dla powstania 43 r. Kółko zorganizowało kurs siostry i innych w dwóch grupach, - których jedną J.J. kierowała. 7.III.44 - dziewczędo Kłose została przetrwano na drodze aresztowania jej ciotki.

W grudniu 1943 r. J.J. została aresztowana - straszenie była sygnalizowała ucieczkę, money i wstąpiła do Kowca.

22.V.1944 - wymierzona przed Gestapo za ucieczkę i zdradzenie

5.22.5.24 R. 259/R Surowiec 25. PKU, ak
 R 561 II Surowiec [35] (8)
 P. 561 II Surowiec
 + Faworska Gejowaja
 Nazwisko i imię "Gejowa"
 Nazwisko panięskie "verte"
 Pseudonimy
 Nazwiska używane w czasie okupacji
 Imiona rodziców, nazwisko matki
 Data i miejsce urodzenia
 Adres ~~obecny~~
 Data i miejsce śmierci,
 ew. przyczyna
 ZRÓDŁA I ZAPISY BIOGRAFICZNE
 Instruktorce "Strzelca". Kontakt z relatorką został nawiązany

w sprawie współpracy z U.S.K. - organizowaniu Układu
Sew - i To erubici. Powiedzia grupa 8 dziewcząt z klas
samotnego. Merkowanie wami z mi (wypracowanie).
Merkowanie jawickiej nastąpiło po spotkaniu
jej ze Stefanis Kasceyickis (Degleris) ^(Kasceyickis) przypuszczalnie
Izamielisk z 99. która 3 motywy i obliczenia była przy
relatorce w Surowicach. Po kardec jej byłosci następo-
wały anortowania.
Jawickie & Gestapo usilnie przesledzania, katorzana.
Podobno wliczono ze samowhodem Gestapo. Izziesta ber
wisi. Surowicki Izziesta - Szef Izziesta.

2

Imostrach

Torvik
ZWL-AK

6

+
1944 JAKORSKA GENOWEFA
rod. Stensvik Pilegi. Neust. Walla s. 161
nr. 10 Imostrachin
15 kemp od 1940r.

J₄

Jorun

AK7
na

JAWORSKA Genowefa
działalność WSK Głogów
od wiosny 1944 r.

Pomona

AK rozwój organizacyjny
red. K. Komoroski

zryd. Bellona W-wa 1996 s. 373

+ Jaworska Genowefa Mnow.
WSK₈
ps. "Genia"

Nowicka Maria powieszyła
jej kierowane referatem WSK
tworzącego się Obw. Inowrocław.

zob: "Stow. biogr. kausp. pomor-
skiej") wypl. FHPAK

ul. T. 101

a

T-K 259/Pom.

AK / WSK
Inowrocław

9

Jaworska Genowefa
(1914-1944), ps. "Genia"

- nauczycielka. Od 1942 była w WSK - organizowała sekcję sanitarną w Inowrocławiu. Prowadziła również tajne nauczanie. Później komendantką WSK Obwodu Inowrocław w Inspektoracie Włocławek. Aresztowana 6.XII.1943r. Rozstrzelana.

Zródło: Inowrocławski Słownik Biograficzny, (1997)
p.r. E. Mikołajczak, tom 3, s.

K.Wojt., 2002.

W.

10

"N N" JAWORSKA Genowefa

Podczas okupacji żołn. O.II w kmdzie obw.AK
Inowrocław - Pomorze, areszt. i stracona.
Zr. Mat.do Słown.Biograf.

H. MartinowR - VIII. 2003r.

+ Jaworsko, Genowefa

Imię i nazwisko
W SM

11

zob: Bogdan Wojtkowiak, Zespół
Szkoły Zawodowych im. Genowefy
Jaworskiej (z dziejów szkoły
1898-1998, brak adresu wydawni-
czego); ks. w Bibl. JHPAK, 1
egz. w bibl. podręcznej

48. 105

1

++

Jaworska Genowefa
Tablice pamiotkowa
na Zespole Szkół nr 2
im. Genowefy Jaworskiej
w Inowrocławiu - zdjęcie (2x)

Inowrocl'a
nr SK 12)

zob: Segregator - tablice i pomniki
T II A (poza Turuniem od i - \bar{u})
Szafa w Arch. W SK

28.V.05

Jaworska generała - wstąpił J. Nowakowski 13

aut. Mikołajczyk

zob. Generał. St. Biernat. 1927, s. 33-34, fot.

A. Zak.

Stworzonościaw
WSK, ZWL - AK 14

Jarosńska Genowefa

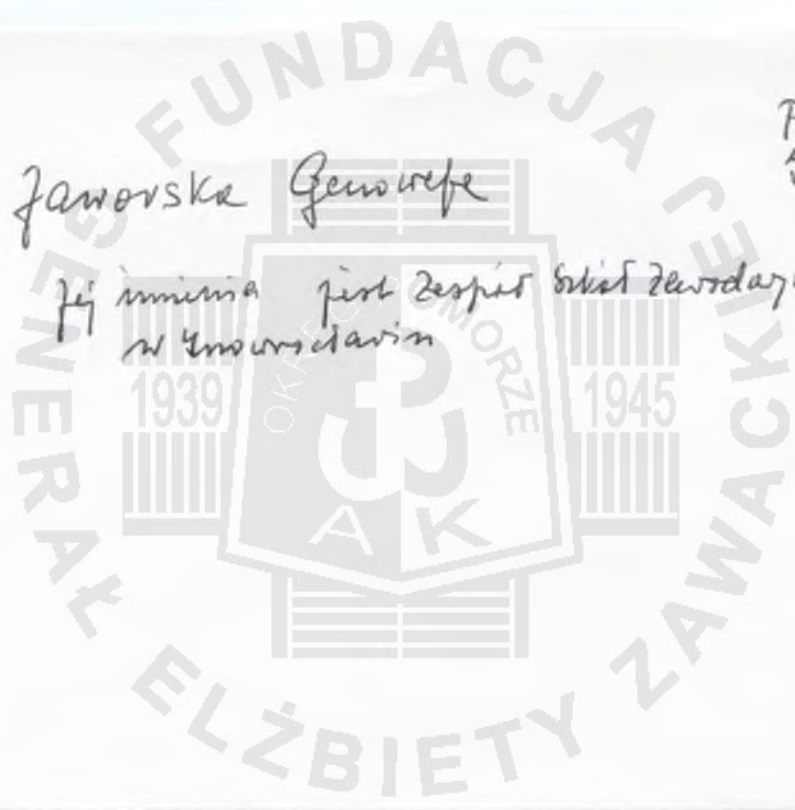
(1914 - 1944), nauczycielka, od początku oku-
pacji kierop. społecna. 1942 r. Grochowska +
wsprowadziła do AK, Działalność WSK Grp.
Wojocławek, Organizatorzy Nowicila M. Ka-
~~to~~ drwały, sanitarny, higieny, wyżywienie,
gospod. - Riwatymuszności, opieki nad jęczkami
Jarosńska i Nowicka, zorg, resp. sanitarny.
dela i sprzęt sanitarny, od 1943 r. - Szkoła sanit
Jarosńska - pomoc organizm, karte naukowe,
wyprowadzenie Riater, organizowała dokumenty
i przepisy. Prezentowała 4. III. 1944 r. obrotu
sledstwo, z organizmami wzięcia "Grupa" wzięcia Gro-
chowska, Rozstrzelana 22 czer. 1944 w problem
lene. *Wzrostu* *Polimowanie* ... s. 107 - 111
J. K. 1994

6

Mk 15
Pomorski
Inowrocław

Jaworska Genowefa

jej imienia jest zespół szkół zawodowych w 2
w Inowrocławiu

Monaster
AK 16

Jarowski Genowefa

była referentką WSK u inspektora
Monaster

Komisarzu H., Oleg Pasmora..., Dopis.
Przegl. Hist., 1993, nr 4 (146), s. 87.

MLH-94

2

Jaworska Gromada

Innowacja

AK

17

1939

OKREG POMORZE

1945

T. Grotwanowska H., vol. 8.2

RP-95

FUNDACJA
JANINA
KAWCZAK
1930-1945
FUNDACJA
JANINA
KAWCZAK
1930-1945

Иностранцам
НСК &
Татарская Генералка
Кмдт. НСК-ЗМЗ-АК
обращая Иностранцам
Иностранцам. Научная
Организаторка тайных курсов
РСК, тайного наставника
Агент 6. XII. 1943. Смерть
22. VI. 1944.

Заб. Л. Дамбек и А. Немский
Файл 1947
011-92
Ар. 106

22/

Inowrocław
18

Jaworska Genonafa

Tł: Grodzka H. 112 z 22.04.87^e 15.03.87,
z 2.01.86

KP-95

HK 20
Inamocławek

JAWORSKA Genowefa
ps. "Genia"

Urodz. 29. XII. 1914 r. o Inamocławku, Brzo-
kimi Sztabu Obodu HK Inamocław. Tajnie
uawozanie. Aresztowanie 6. XII. 1943 r. o Jozowie
22. VI. 1944 r. uczestniczenie o polickim lesie
skatka jez. cłama Jaworska zmusza 10. XI. 1944 r.
o obozie Krolewski.

Żob. Stowiek Biogr. Dausp. Szworskiej
Fundacja "Hrabim Bmorskie HK"
Jozow 1996 r.

W. S. / 2001

Jaworska Genowefa

Smolnoctwa^{2A}
WSK

rob. Spuścizna Inny Komunistycznej
- opr. Wojenna służba kobiet.
Dział sanitarny, s. 14-16

sl. VIII '14

Podanie w Inowrocławu

TORUŃ

(Zaworska)

+ Zaworska Genowefa

Handwritten scribbles at the bottom of the page.

ATLANTYDUM
Kamuchiel
259 1000
Kamuchiel

Handwritten signature or name.

Handwritten signature or name.

Jaworska Genowefa

